

vaşmak üzere yola çıkacağını öğrenen (Bedrülmev'id Gazvesi [4/626]), ancak kuraklık yüzünden meydana gelen kıtlığı bahane ederek savaşmak istemeyen Ebû Süfyan bu sırada Mekke'de bulunan Nuaym b. Mes'ûd'u, müslümanları sefere çıkarmaktan vazgeçirmesi karşılığında kendisine yirmi deve vereceğini vaad ederek Medine'ye gönderdi. Nuaym da Resûlullah'ın yanına gidip Kureyş'in hazırlıklarını abartılı bir şekilde anlattı ve bu seferi engellemeye çalıştı.

Hendek Gazvesi'ne (5/627) katılmak üzere Gatafân kabilesiyle birlikte Medine yakınlarına gelen Nuaym, gizlice Resûl-i Ekrem ile görüşerek müslüman olmak istediğini ve bunu kabilesinin henüz bilmediğini söyledi. Hz. Peygamber kendisinden bunu saklamaya devam etmesini ve düşman güçlerini birbirine düşürmek üzere casusluk yapmasını istedi; harbin hileden ibaret olduğunu ve gerektiğinde gerçek dışı bilgilere de başvurabileceğini belirtti. Bunun üzerine Nuaym, önce Kureyş'le müttefiklerinin yanında yer almaya karar veren Benî Kurayza yahudileriyle görüşerek onlara bu cephede yer almamalarını, zira Medineli olmayan müttefiklerinin savaşta sonra yurtlarına döndüklerinde yalnız kalacaklarını ve müslümanların da kendilerini Medine'de yaşatmayacağını anlattı. Bu yüzden de Kureyş ve Gatafân'ın eşrafından bazı kimseleri teminat olarak yanlarına almadan onlarla birlikte savaşmalarını tavsiye etti. Ardından Ebû Süfyan'ın yanına giderek ona da Benî Kurayza'nın yaptıklarına pişman olup müslümanlarla anlaşacağını, bu anlaşmaya göre Kureyş'ten ileri gelen bazı kimseleri öldürülmek üzere kendisine teslim edeceklerini, buna karşılık Benî Nadir yahudilerinin topraklarına geri dönmelerine izin verileceğini anlattı; böylece kabileleri birbirine düşürdü. Nuaym b. Mes'ûd, Hendek Gazvesi'nden sonra Medine'ye hicret etti. Resûlullah, Tebük Gazvesi'ne çıkacağı zaman İslâm ordusunun yanında yer almaları için onu kabilesine elçi olarak gönderdi. Mekke'nin fethi esnasında kendisini aynı maksatla Ma'kil b. Sinân'la birlikte görevlendirdi.

Hz. Ömer'in halifeliği sırasında Hûzistan bölgesinde yaşayan müslümanları tâciz ettiği bildirilen Hürmûzân-ı Fârisî üzerine gönderilen takviye birliklerinin başına Sa'd b. Ebû Vakkâs tarafından Nuaym b. Mu-karrin ile birlikte Nuaym b. Mes'ûd getirildi (Taberî, IV, 72). Nuaym'ın Hz. Osman'ın hilâfeti yıllarında vefat ettiği kaydedilmiş, Hz. Osman'ın hilâfetinin sonunda veya Hz.

Ali henüz Basra'ya gelmeden önce Cemel Vak'ası sırasında öldürüldüğü de zikredilmiştir. Nuaym b. Mes'ûd, Hz. Peygamber'den Müseylimetülkezzâb'ın gönderdiği elçiyile ilgili olayı nakletmiş (*Müsned*, III, 487-488; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 154), kendisinden de oğlu Seleme ile kızı Zeyneb hadis rivayet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 487-488; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 154; Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 480-484; İbn Hişâm, *es-Sîre*², II, 229-231; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 277-279; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 560, 572, 579; III, 146, 187; IV, 72-74; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 459; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), IV, 1508-1509; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V, 33-34; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXIX, 491-493; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 568; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), V, 278-284; Mustafa Fayda, "Bedrülmev'id", *DİA*, V, 335; Muhammed Hamîdullah, "Hendek Gazvesi", a.e., XVII, 195.



ABDÜLKADİR ŞENEL

NUAYMÂN b. AMR

(النعيمان بن عمرو)

Nuaymân b. Amr b. Rifâa el-Ensârî

Sahâbî.

Bazı kaynaklarda adı Na'mân diye geçer. Medineli Neccârôğulları'ndandır. İkinci Akabe Biatı'na katıldı; Bedir, Uhud, Hendek başta olmak üzere bütün gazvelerde bulundu. Sahâbe arasında aşırı derecede şakacı olması sebebiyle kaynaklarda bu özelliği öne çıkarılmış ve Hz. Peygamber'i tebessüm ettiren davranışlarından söz edilmiştir. Genellikle ağır şakalar da yapan Nuaymân'ın en masum şakası, Medine'ye yeni gelen bir meyveyi veya pazarda satılan yağ ve bal tulumunu satın alıp Resûl-i Ekrem'e hediye etmesiydi. Aldıklarının parasını ödemek zorunda kalınca satıcıyı Hz. Peygamber'in yanına götürür ve aldıklarının parasını ödemesini isterdi. Resûlullah onları kendisinin hediye ettiğini hatırlatınca da yanında parası bulunmadığını, fakat Resûl-i Ekrem'in bu güzel şeyleri tatmasını arzu ettiği için satın aldığını söyleyerek onu güldürürdü. Bu olayla Nuaymân'ın biyografisinde geçen diğer bazı özelliklerin Abdullah el-Himâr adlı sahâbinin biyografisinde de kaydedilmesi (İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 351-352; II, 385) ikisinin aynı kişi olduğunu düşündürmekteyse de İbn Hacer el-Askalânî, Abdullah el-Himâr'ın Nuaymân'ın oğlu olabileceği ihtimalini daha kuvvetli görmektedir (*Fethu'l-bârî*, XII, 78-79). İbn Hacer el-Askalânî ayrıca "himâr" kelimesini "hammâr" diye okumanın isabetli olmadığını söyler (a.g.e., XII, 78). Kelime-

yi "hammâr" diye okuyanları kısmen haklı gösteren husus, hem Nuaymân'a hem Abdullah el-Himâr'a nisbet edilen içki içme alışkanlığıdır. Buna göre içki haram kıldıktan sonra da içkiyi bırakamayan Nuaymân veya İbnü'n-Nuaymân yahut Abdullah el-Himâr içki içerken yakalanıp cezalandırılmıştır. Bu zatın aynı suçla Resûl-i Ekrem'in huzuruna birkaç defa getirilmesi üzerine sahâbilerden biri, "Allah ona lânet etsin" diye beddua etmiş, bu ifadeyi tasvip etmeyen Hz. Peygamber onun Allah'ı ve resûlünü sevdiğini söylemiştir (*Müsned*, IV, 8, 384; Buhârî, "Vekâlet", 13, "Hûdûd", 3, 4, 5). İbn Abdülber en-Nemerî'ye göre Nuaymân sâlih bir kimse olup içki içen ve bu yüzden dört defa cezalandırılan kişi onun oğludur (*el-İstî'âb*, III, 578).

Nuaymân'ın Resûl-i Ekrem'in vefatından bir yıl önce yaptığı bir başka şaka Resûlullah'ı ve sahâbileri çok güldürmüştür. O yıl Hz. Ebû Bekir, Busrâ'ya bir ticaret seferi düzenlemiş, Nuaymân ile Bedir gazisi Süveybî (Selif) b. Harmele'yi de beraberinde götürmüştü. Nuaymân yemek işlerinden sorumlu olan Süveybî'tan yiyecek bir şeyler istemiş, o da Ebû Bekir gelmeden yemek veremeyeceğini bildirmişti. Kafile bir yerde konaklayınca Nuaymân rastladığı deve tüccarlarına satılık bir kölesi olduğunu ve onun kendini hür zannetmekten başka bir kusuru bulunmadığını söyleyerek Süveybî'yi on deve karşılığında sattı. Süveybî'yi satın alanlar onun itirazlarına aldırmadan kendisini götürdüler. Daha sonra durumu öğrenen Hz. Ebû Bekir tâcirilere paralarını iade ederek Süveybî'yi kurtardı (*Müsned*, VI, 316; İbn Mâce, "Edeb", 24).

Nuaymân'ın kaynaklarda yer alan son macerası Hz. Osman döneminde yaptığı ağır şakadır. Gözlerini kaybeden yaşlı sahâbî Mahreme b. Nevfel mescidin bir köşesinde abdest bozmaya kalkışınca sahâbiler kendisine engel olmuş, Nuaymân onu dışarı çıkaracağını belirterek mescidin bir başka köşesine götürmüştü ve burada ihtiyacını görebileceğini söyleyip uzaklaşmıştı. Olup bitenlerden sonra zor durumda kalan sert mizaçlı Mahreme elindeki sopayla Nuaymân'ın kafasını yaracağına ahdetmiş ancak bir süre sonra bunu unutmuştu. Bir gün Nuaymân mescidde oturan Mahreme'ye yaklaşarak kendisini Nuaymân hakkındaki ahdini hatırlattı, kendisini namaz kılmakta olan Halife Osman'ın yanına götürdü ve onun Nuaymân olduğunu söyledi. Mahreme'nin sopayla Hz. Osman'ın başını yarması üzerine Benî Zühre Nuaymân'dan intikam almaya kalkıştı, fakat Hz. Osman, "Bırakın onu, cezasını Al-

lah versin! Ne yapalım ki Bedir gazisidir" diyerek Mahreme'nin akrabalarını teskin etti. Nuaymân'ın Muâviye'nin hilâfeti döneminde vefat ettiği söylenmiş, o dönemde ölen sahâbînin onun oğlu olduğu da zikredilmiştir. Nuaymân'ın muhtelif eşlerinden birçok evlâdı olduğu, ancak soyunun devam etmediği belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, IV, 7, 8, 384; VI, 316; Buhârî, "Vekâlet", 13, "Hudûd", 3, 4, 5; İbn Mâce, "Edeb", 24; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 493-494; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 573-578; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XXII, 161-162; LXII, 139-149; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), II, 49-50, 487; V, 337, 351-352; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 351-352; II, 97-98, 385-386; III, 569-571; a.mlf., *Fethu'l-bârî* (Hatîf), XII, 77-80.



M. YAŞAR KANDEMİR

NUAYMÎ

(النعمى)

Ebü'l-Mefâhir Muhyiddin Abdülkâdir
b. Muhammed b. Ömer en-Nuaymî
ed-Dimaşki eş-Şâfiî
(ö. 927/1521)

Tarihçi ve muhaddis.

12 Şevval 845'te (23 Şubat 1442) Dimaşk'ta doğdu. Burhâneddin İbrâhim en-Nâcî, Zeynüddin Abdurrahman b. Sâlih el-Âbid el-Hafîl, İbn Ahmed el-Kâbûnî, Şemseddin Muhammed b. Abdürrezzâk el-Erîhî, Zeynüddin Hattâb İbnü'l-Emîr Ömer el-Gazzâvî, Zeynüddin Ebü'l-Hayr Müflih b. Abdullah el-Habeşî el-Misrî gibi simaların yanında yetişti ve tasavvuf hırkasını giydi. Bunların yanı sıra Şâfiî fakih Bedreddin İbn Kâdî Şühbe, Şehâbeddin Ahmed b. Kara, Bâûnî ve Bikâî gibi âlimler de hocaları arasında yer aldı. Talebeleri içinde tarihçi Şemseddin İbn Tolun ile *Havâdisi'z-zamân* müellifi İbnü'l-Himsî de bulunmaktadır. Daha ziyade tarih ve biyografi alanlarında eser veren Nuaymî, Dimaşk'ta uzun müddet kadılık ve müderrislik yaptı. Osmanlılar'ın Suriye'yi zaptı esnasında Yavuz Sultan Selim ile Dimaşk'a gelen Osmanlı ricâlinin bir kısmına hadis okuttuğu belirtilmektedir (İbn Tolun, s. 346). Çağdaşları tarafından "Dimaşk tarihçisi ve Dimaşk'ta Ehl-i sünnet'in şeyhi" olarak nitelendirilmiştir. Eserleri özellikle Dimaşk tarihi, topografyası ve şehirdeki ilim hayatı açısından büyük değer taşır. 4 Cemâziyelevvel 927 (12 Nisan 1521) tarihinde Dimaşk'ta vefat etti ve Hamriyye Mezârîği'ne defnedildi.

Eserleri. 1. *ed-Dâris fî târîhi'l-medâris* (Tenbihü't-tâlib ve irşâdû'd-dâris li-ağ-

vâli'l-medâris [fî mâ bi-Dimaşk mine'l-cevâmî' ve'l-medâris]). Dimaşk'ta medreselerin ilk kurulduğu tarihten müellifin yaşadığı yıllara kadar dört yüzyıl süreyle şehirdeki ilim müesseselerine dair telif edilmiş ilk ve en kapsamlı eserdir. Kitapta medreseler ihtisas alanlarına göre düzenlenmiş olup dârü'l-Kur'ân, dârülhadis, Şâfiî, Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî medreseleri, tekke ve zâviyeler, türbeler, mescid ve camiler sırasıyla anlatılmıştır. Her kurumun Dimaşk'ta inşa edildiği yer, bânisinin biyografisi, vakıf şartları ve tahsis edilen vakıflar, burada okutulan kitaplarla ders veren müderrislerin hal tercümelere yazılmıştır. Bu sebeple eser şehrin eğitim tarihi, vakıfları ve topografyası açısından büyük değer taşır. Öte yandan kitap, biyografileri anlatılan devlet adamlarının ilmî yönleriyle alâkalı ilginç anekdotlar ihtiva etmektedir. Nuaymî, Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir'in *Târîhu medîneti Dimaşk*'ının girişindeki medreseler kısmı ile İzzeddin İbn Şeddâd'ın *el-A'lâku'l-haîre fî zikri ümerâ'i's-Şâm ve'l-Cezîre* adlı çalışmasını esas almakla birlikte kendi dönemine kadar olan gelişmeleri ve biyografik malzemeyi de eklemiştir. Böylece Ortaçağ İslâm dünyasında yaygın olan biyografik sözlük (vefeyât-tabakât) türüyle hıttat (topografik eserler) tarzını karıştırıp özgün bir üslup ortaya koymuştur. Müellif eserinde yararlandığı kaynakları zikretmiştir. Bunlar arasında Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir ve İzzeddin İbn Şeddâd'ın yanı sıra Zehebî, Sa'fedî, Ebü'l-Fidâ İbn Kesir, Bîrzâlî, Bedreddin İbn Kâdî Şühbe, Burhâneddin İbn Müflih, Abdüllatif el-Bağdâdî, Sibt İbnü'l-Cevzî, İbn Hacer el-Askalanî, Tâceddin es-Süb-kî, İbn Halikân, Ebü Şâme el-Makdisî, Kü-tübü ve Takıyyüddin İbn Kâdî Şühbe'nin eserleri ile olayların tanıkları önemli yer tutmaktadır. Hacimli olduğu anlaşılan eserin aslı kaybolmuş, günümüze Şemseddin İbn Tolun, Abdülbâsit el-Almevî, Ahmed el-Bikâî ve Abdülkâdir Bedrân tarafından yapılan muhtasarları ulaşmıştır (bunların yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 165; *Suppl.*, II, 164). Almevî muhtasarını Henri Sauvaire notlar ekleyerek Fransızca'ya çevirmiş (*Description de Damas*, I-II, Paris 1895-1896), Emilie E. Ouéchék de bu tercümenin bir indeksini hazırlamıştır (Damas 1954). Fuat Sezgin, Henri Sauvaire tercümesini Ouéchék tarafından yapılan indeksle birlikte *Islamic Geography* serisinde tekrar yayımlamıştır (bk. bibl.). İbn Tolun muhtasarının ilk kısmını Selâhaddin el-Müneccid *Dûrû'l-Kur'ân fî Dimaşk* adıyla neşretmiş (Dimaşk 1946; Beyrut 1973, 1982), muhtasarın tamamı-

nı ise Ca'fer el-Hasenî (I-II, Dimaşk 1948-1951; Kahire 1988) yayımlamıştır (I-II, Beyrut 1990). 2. *Te'âlik* (*Müzekkirât yevmiyye*). Suriye Mektebetü'l-Esedi'l-vataniyye'de kayıtlı olan eserin (Zâhiriyye, nr. 4533) ilk kısımları kayıp olup mevcut nüsha Şevval 885 – Cemâziyelâhir 908 (Aralık 1480 – Aralık 1502) ve 910-914 (1504-1508) arasını ihtiva etmektedir. Memlûkler döneminin son yıllarında Dimaşk'ta geçen olayları günlük şeklinde anlatan eserde şehrin siyâsî, içtimâî, iktisadî ve ilmî olayları hakkında önemli mâlûmat bulunmaktadır. Nüshada müellifin ismi kaydedilmemekle birlikte hatından ve içerdiği bilgilerden Nuaymî'ye ait olduğu anlaşılmıştır (Yûsuf el-İş, *MMADm.*, VII [1943], s. 142-154; Selâhaddin el-Müneccid, *el-Mü'errihûne'd-Dimaşkiyyûn*, s. 15). 3. *Terâcimü kuğâtü Dimaşk eş-Şâfi'iyye*. Aynı bir kitap olarak günümüze ulaşmayan eseri müellifin öğrencisi İbn Tolun *eş-Şağrû'l-Bessâm fî zikri men tevellâ kazâ'e's-Şâm* adlı kitaba dercetmiştir. Eserde Ebü'd-Derdâ'dan (ö. 32/652) başlayarak 914 (1508) yılında Şâfiî kadikudâtlığına getirilen Takıyyüddin İbn Kâdî Aclûn'a kadar Dimaşk kadılarının biyografileri anlatılmaktadır (İbn Tolun, *Kuđâtü Dimaşk: Şağrû'l-Bessâm fî zikri men vüllîye kazâ'e's-Şâm*, nşr. Selâhaddin el-Müneccid, Dimaşk 1956, s. 1-184). 4. *el-Unvân fî-zabti mevâlid ve vefeyâtı ehli'z-zamân*. VIII (XIV) ve IX. (XV.) yüzyıllarda yaşamış Suriye ve Mısır ulemâsından kısaca bahseden eserin Takıyyüddin İbn Kâdî Şühbe'nin *ez-Zeyl*'inin (*Târîhu İbn Kâdî Şühbe*) zeyli olması muhtemeldir. Kitabın müsveddesinde biyografiler doğum tarihine göre sıralanmış olduğu halde eseri temize çeken Nuaymî'nin Mısırlı talebeleri hocalarının arzusu hilâfına biyografileri alfabetik şekilde sıralamışlardır. Eserin aslı üç tabakadan oluşur. Birinci tabakada Nuaymî'nin hocaları, ikinci tabakada akranları, üçüncü tabakada yaşça daha küçük olan âlimlerin biyografileri anlatılmaktadır. Kitabın sonuna müellifin oğlu Yahyâ b. Abdülkâdir birkaç varaklık bir zeyil eklemiştir. Eserin nüshaları Kahire Dârü'l-kütübü'l-Misriyye (Teymûriyye, Tarih, nr. 2193) ve Leipzig (nr. 747) kütüphaneleriyle British Library'de (nr. 431) bulunmaktadır. 5. *Kitâbü Tuĥfeti'l-berere fî'l-eĥâdisi'l-mu'tebere* ('aşere) (Chester Beatty Library, nr. 3696). Nuaymî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Tezkiretü'l-iĥvân fî ĥavâdisi'z-zamân*, *et-Tebyîn fî terâcimi'l-'ulemâ' ve's-şâlihîn*, *el-Kavli'l-beyyînü (el-mübînü)'l-muĥkem fî beyânı ihdâ'il-kurabi ile'n-nebî şallallahü 'aleyhi ve*